

*Мельник Наталія Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Педагогічний інститут, Київський
університет імені Бориса Грінченка*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У США

***Резюме.** У статті проаналізовано особливості системи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у США, охарактеризовано компоненти американської системи професійної підготовки майбутніх вихователів, розкрито сутність їхнього функціонування та завдання, які реалізуються через ці компоненти. У статті також визначено складові професійної компетентності американського вихователя.*

***Ключові слова:** професійна підготовка фахівців дошкільної освіти, компоненти системи професійної підготовки, професійна компетентність.*

Мельник Н. И. Формирование профессиональной компетентности специалистов дошкольного образования в США

***Резюме.** В статье проанализировано особенности системы профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования в США, характеризовано компоненты американской системы профессиональной подготовки будущих воспитателей, раскрыто сущность их функционирования и задания, которые ими реализуются. В статье также определены основные компоненты профессиональной компетентности американского воспитателя.*

***Ключевые слова:** профессиональная подготовка специалистов дошкольного образования, компоненты системы профессиональной подготовки профессиональная компетентность.*

Melnyk N. I. The formation of future preschool teachers' professional competency in USA/

Resume. The article is devoted to the analysis of USA preschool teachers' preparation system peculiarities, the characteristic of it's component is presented in the issue, the author describes the main functions and tasks of the system's components. The most important professional competences of American preschool teacher are distinguished in the context of the analysis preschool teachers' preparation system.

Key words: preparation of future preschool specialists, components of preschool teachers' preparation system, professional competency.

Постановка проблеми. Аналіз наукових джерел, документів, прийнятих європейськими організаціями, американським урядом, свідчить про те, що в розвинених країнах світу великого значення надається підготовці кадрів до професійної діяльності в освітніх закладах, контингент яких на сучасному етапі характеризується не тільки психофізичними, інтелектуальними та індивідуальними особливостям дітей, але й культурно-етнічними, соціальними, релігійними. Українська дослідниця Л. Пуховська зазначає: "...в професійній підготовці педагога постає багато питань концептуального змісту. На відміну від предметно орієнтованої чи педагогічно спрямованої підготовки кадрів в минулому, глобальна освіта педагога на сучасному етапі набуває актуальності та зумовлює культурологічну спрямованість підготовки фахівців освітньої галузі" [2, с. 25].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність якості професійної підготовки кадрів в сфері дошкільної освіти є нагальною проблемою в США. Відомий сучасний американський дослідник Х. Вайтбук зазначає, що: "...якість дошкільної освіти, яка надається у дошкільних закладах США, залежить від кваліфікованості та якісної підготовки вихователя." [6, с. 399]. Більш того, висококваліфіковані педагоги розробляють свої власні інноваційні підходи до організації навчально-виховного процесу в дошкільній

установі, забезпечуючи цим високий рівень розвитку своїм вихованцям [4]. Американський психолог, педагог, філософ Ф. Скінер писав, що “педагоги повинні навчитися, як навчати, а для того, щоб вони добре навчали, їх повинні навчати ще краще і ще більш ефективніше” [8, с. 4–6].

З огляду на зазначене **метою** даної статті є аналіз професійної особливостей формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти у США.

Постановка завдання. Завданнями статті є: характеристика компонентів системи підготовки фахівців дошкільної освіти у США, а також визначення складових професійної компетентності майбутніх вихователів у країні.

Виклад основного матеріалу. Сучасна *система управління підготовкою кадрів дошкільної освіти* складається із Ради професійного розвитку у дошкільній освіті (Center for Career Development in Early Care and Education), до якої входять Національна асоціація освіти дітей (NAEYC), Міжнародна асоціація освіти дітей (Association for Childhood education International - ACEI) та Головне управління “Хед Старт” (OHS – Office of Head Strat), функції яких полягають у формуванні освітньої політики в сфері підготовки педагогічних кадрів (зміст програм професійної підготовки); розробці стандартів та вимог до рівня знань дитини; формуванні стандартів професійної компетентності вихователя тощо [5]. Координуючі функції у сфері державної освітньої політики США в регулюванні професійної підготовки вихователів належать також Освітньому центру дошкільної освіти дітей при Головному управлінні Хед Старт, метою якого є вдосконалення інформаційного забезпечення для всіх, хто залучений в сферу дошкільної освіти: розробка програм кар’єрного зростання, персонального розвитку та освіти, програм дистанційного навчання та організація навчальних курсів з підвищення кваліфікації. Як зазначає американська дослідниця Марція Мантер: “Заснування в 2006 році Освітнього центру раннього навчання дітей за ініціативою Головного управління Хед Старт є важливим кроком у створенні ефективної підготовки педагогічного персоналу у системі дошкільної освіти США. Положення програми Хед Старт

визначають основні принципи підготовки фахівців та стандарти, яким вони повинні відповідати, що є обов'язковою умовою надання якісної освіти” [7, с. 82].

Професійну підготовку фахівців дошкільної освіти забезпечує наявність низки навчальних закладів різних типів, які розробляють програми для професійної підготовки вихователів, до них належать:

- *навчальні заклади, які надають професійну підготовку з можливістю отримання відповідного академічного ступеня (університети);*
- *комплексні навчальні заклади, університети та коледжі, що пропонують навчання за навчальними планами загальної гуманітарної підготовки та спеціалізованої професійної підготовки;*
- *гуманітарні коледжі (4 роки навчання);*
- *муніципальні (2-х річні) коледжі та інститути;*

Після розробки Радою директорів коаліції організацій з освіти дорослих Біллю “Про права дорослих на отримання освіти” (“A Bill of rights for the Adult Learner”, 1991 р.) та прийняття закону “Про вищу освіту” (1965 р.) Американською асоціацією комунальних коледжів у США з’явилися *навчальні заклади нетрадиційного типу* [1, с. 148]. До них належать: альтернативні муніципальні коледжі та університети; центри; громадські організації та установи; корекційні заклади; заклади, що готують вихователів, які працюватимуть за певною педагогічною технологією (вихователі вальдорфських, монтессорівських дошкільних установ тощо). Пріоритети в отриманні професійної підготовки та освіти мають 4-річні коледжі та університети, а також 2-річні коледжі та інститути. Відмінність альтернативних навчальних закладів полягає у наявності неформальних освітніх послуг для студентів (центри професійного розвитку, консультативні кабінети, підрозділи благодійних організацій та ін.). До багатьох навчальних закладів США приймаються всі охочі без вступних іспитів, незалежно від матеріального забезпечення, оскільки державна політика спрямована на надання рівних умов для здобуття вищої освіти, що регулюється Законом “Про освіту для всіх” (The

Education for All Act of 2007). Серед форм професійної підготовки кадрів дошкільної освіти популярними є денна та заочна. Поряд з тим існують такі форми, як вечірня, екстернат та дистанційна освіта.

Зміна парадигми навчання та виховання дітей дошкільного віку зумовлює зміну у парадигмі професійної підготовки вихователів, яка не обмежується лише удосконаленням техніки та засвоєнням нових педагогічних технологій, а й передбачає досягнення високого рівня майстерності і творчої діяльності. З огляду на це, основною метою підготовки кадрів дошкільної освіти є формування професійної компетентності вихователя. У контексті дослідження спробуємо визначити, якими саме компетентностями повинні володіти фахівці, що здійснюють навчання та виховання дітей дошкільного віку у системі загальної освіти громадян США і що є результатом їхньої діяльності.

Особливу увагу американські експерти надають компетентності педагога і розглядають її як здатність творчо та ефективно застосовувати знання та вміння в міжособистісних відносинах і професійних ситуаціях. Компетентність характеризує рівень включення в активну діяльність, здатність ефективно розв'язувати конкретну ситуацію, мобілізуючи при цьому знання, уміння, досвід, взаємодії між вихователем та дітьми, іншими словами – здатність до дії як уміння використовувати набуті знання у своїй діяльності [5, с. 4]. Тому американські експерти стверджують, що компетентний вихователь – це особистість, яка має високий рівень міжособистісної, психолого-педагогічної й організаційної взаємодії з будь-яким контингентом дітей.

Успішність формування професійної компетентності вихователя у США багато в чому залежить від змісту освітніх програм, який зорієнтований переважно на практичну діяльність студентів і дозволяє здійснювати професійну підготовку вихователя в процесі діалогічної взаємодії викладача і майбутніх вихователів, що забезпечує особистісне та професійне самовизначення, сприяє прояву суб'єктності студента, формує особистісно-значущі та професійні якості фахівців.

У зв'язку з цим Національною асоціацією освіти дітей у 1991 році було внесено пропозицію про те, що освітні програми для вихователів повинні принаймні на половину складатися із курсів, необхідних для оволодіння спеціальністю (професійних курсів).

Традиційно програми підготовки вихователів включали дисципліни професійної спрямованості: педагогіку, філософію освіти, психологію навчання, методологію навчання, соціальні науки, мистецтво, літературу, музику, фізкультуру, педагогічні ігри, які становлять теоретичну підготовку вихователя. Для підвищення професійного рівня кадрів дошкільної освіти в навчальні курси було запропоновано ввести додаткові предмети такі, як комп'ютерні технології навчання, інноваційну педагогіку, соціологію тощо. Головний акцент у нових навчальних планах та програмах зробили на розширення практичної підготовки фахівців. Переважна більшість сучасних програм зорієнтовані на самостійну роботу студентів педагогічних навчальних закладів. Кожна із програм, які пропонуються вищими освітніми закладами з підготовки фахівців дошкільної освіти, акредитується Національною Радою акредитації вчителів (National Council for Accreditation of Teacher Education) та Радою з акредитації освіти педагогів (Teacher Education Accreditation Council).

Національною радою з акредитації вчителів (National Council for Accreditation of Teacher Education (NCATE) такі вимоги до акредитації педагогів:

1. **Професійне зростання.** Полягає у тому, що працівник повинен вміти працювати за курікулумом, що розроблений освітньою установою, в якій він працює; вміти розробляти та складати інноваційні моделі курікулума та забезпечувати шляхи його запровадження; педагог повинен постійно удосконалювати свою професійну майстерність та комунікаційні здібності.

2. **Кваліфікація.** Вимоги до кандидатів, що претендують на отримання педагогічної освіти: спеціаліст (педагог) повинен мати ступінь бакалавра; молодший спеціаліст (асистент педагога) – сертифікат про проходження курсів з педагогічної підготовки з відповідної спеціальності, або довідку проте, що

асистент педагога здобуває освіту відповідного профілю і є студентом другого курсу; обслуговуючий персонал повинен мати сертифікат про проходження педагогічних курсів.

3. **Професійно-освітні здібності** передбачають: володіння теорією навчання та виховання дітей (історія педагогіки, філософія освіти, вікова та дитяча психологія, соціальна педагогіка, методика навчання та виховання дітей, підходи до організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах тощо); практичні знання, вміння та навички (вміння викладати навчальний матеріал, організовувати та здійснювати педагогічний процес, здійснювати аналіз діяльності дітей та самоаналіз, корегувати недоліки в організації педагогічного процесу, здійснювати педагогічний супровід дітей та їх сімей, встановлювати позитивні взаємозв'язки з представниками різних громад, організацій підприємств з метою залучення суспільства до освітнього процесу в країні, будувати конструктивні зв'язки з різними державними, громадськими та комерційними установами).

4. **Вимоги до кадрів, що надають професійну освіту:** кадри, що залучені до організації педагогічної підготовки повинні мати щонайменше ступінь магістра та сертифікат з відповідної кваліфікації, здійснювати контроль за якістю підготовки фахівців, розробляти та удосконалювати освітні програми (програми навчання та виховання дітей для різних освітніх установ, програми підготовки кадрів, програми підвищення кваліфікації тощо). [9].

Важливу роль у окресленні вимог до професійної компетентності у США відіграють національні, загальнодержавні організації та установи, які розробляють *Стандарти педагогічної освіти та вимоги до професійної компетентності вихователя*. Важливо зазначити, що кожна з організацій встановлює свої вимоги до вихователів, на які повинні орієнтуватися і які повинні враховувати всі штати країни при формуванні регіональних вимог до професійної підготовки кадрів дошкільної освіти. Під поняттям “стандарт освіти” (або “освітній стандарт”), розуміється опис мінімальних обов'язкових вимог до окремих аспектів освіти або освіти в цілому, що відповідають таким

умовам: освітній стандарт можливо використати до певного педагогічно обґрунтованого освітнього феномену (якість особистості, зміст навчальної дисципліни, якість засвоєння тощо), якому притаманна цілісність; досягнення в діагностичних показниках якості феномена, який задовольняє вимоги цілей освіти; містить кількісні критерії оцінки якості освітнього феномену. Об'єктами стандартизації в освіті США виступають: зміст освіти (програми, плани); якість освіти (методики, дидактичний матеріал); якість засвоєння матеріалу тих, хто навчається (тести, контрольні роботи, інші форми оцінки знань, умінь, навичок); матеріальне забезпечення освітніх закладів (дошкільних закладів, школи, коледжу, університету тощо). У дошкільній освіті стандартизації підлягають ті ж самі об'єкти.

Координаційні функції у розробці *Стандартів педагогічної освіти* (стандарти професійної підготовки педагогічних кадрів вцілому) виконують: Національна асоціація державних директив педагогічної освіти (The National Association of State Directors of Teacher Education and Certification – NASDTEC), Національна рада з акредитації вчителів (National Council for Accreditation of Teacher Education (NCATE), Акредитаційна Рада педагогічної освіти (Teacher Education Accreditation Council (TEAC)), Національною Радою професійних педагогічних стандартів (National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS)). Узагальнені вимоги до американських педагогів представлені у Додатку К.

Для дослідження особливий інтерес становлять організації, що формують *вимоги до професійної компетентності вихователя та стандарти професійної підготовки кадрів дошкільної освіти*. До них належать: Освітній центр дошкільної освіти (Early Childhood Learning and Knowledge Center), Національна академія програм дошкільної освіти (National Academy of Early Childhood Programs), Національна асоціація освіти дітей (NAEYC), Національна асоціація спеціалістів дошкільної освіти (NAECS/SDE). Проаналізуємо вимоги, що встановлюються зазначеними організаціями.

Так, вагома функція у сфері професійної підготовки вихователів належить Освітньому центру дошкільної освіти дітей, яким було внесено поправки до програми “Хед Старт” стосовно професійної діяльності вихователів. Зокрема у підрозділі “Професійна кваліфікація і розвиток” (Improving Head Start for School Readiness Act of 2007 № Sec. 648A. Staff Qualifications and Development) сказано, що вихователь дошкільного закладу: “ здійснює планування, організацію та оцінку освітнього процесу, відповідно до сфер розвитку дітей, що визначені програмою дошкільної освіти “Хед Старт” (мова, математика, наука, соціально-емоційний та фізичний розвиток); створює безпечне середовище та забезпечує зміцнення здоров’я дитини; сприяє соціалізації дітей; залучає родини до навчання та виховання дитини, встановлює партнерські стосунки з ними”.

У поправках також визначено кваліфікаційний рівень осіб, що залучені до дошкільної освіти: “...для того, щоб мати право працювати у дошкільному закладі, у вихователя має бути ступінь бакалавра чи старшого спеціаліста, або бакалавра та сертифікат про проходження курсів підвищення кваліфікації. Координатори дошкільної освіти, спеціалісти з розробки курикулуму дошкільної освіти, працівники національних центрів дошкільної освіти зобов’язані мати таку ж кваліфікацію, як і вихователі дошкільних закладів; асистент вихователя повинен мати щонайменше кваліфікацію молодшого спеціаліста і здобувати ступінь бакалавра або пред’явити довідку про проходження дворічних курсів підвищення кваліфікації”.

Список вимог до вихователів, складений Національною академією програм дошкільної освіти (National Academy of Early Childhood Programs), було розроблено і презентовано у пунктах “Програми дошкільної освіти” (1991) Д-1 та Д-2.

У пункті програми Д-1 визначено осіб, які можуть допускатися до роботи з дітьми у дошкільній установі: “До програм навчання та виховання дітей можуть бути залучені особи, які досягли 18-ти років, пройшли курс підготовки з дошкільної освіти та мають ступінь бакалавра чи спеціаліста дошкільної

освіти; особи, що відповідають особистісній характеристиці вихователя. Працівники, які залучені до освітнього процесу початкової школи, повинні мати підготовку з дошкільної та початкової освіти чи мати спеціальність, пов'язану з цими сферами. Термін підготовки залежить від кваліфікації фахівця та його професійності. Персонал, що працює безпосередньо з дітьми, повинен щонайменше скласти іспит з “Навчання та виховання дітей дошкільного віку” або мати ступінь “асоційованого спеціаліста дошкільної освіти” [3, с. 30].

У пункті Д-2, зазначеної програми, визначено обов'язки працівників дошкільної освіти та кваліфікаційні вимоги: “Спеціаліст дошкільної освіти повинен організовувати освітній процес у дошкільному навчальному закладі. Кваліфікаційний рівень спеціаліста передбачає наявність ступеня бакалавра дошкільної освіти, що має 3-х річний досвід роботи з дітьми, або спеціаліста, що отримав повну вищу освіту з відповідної спеціальності. Такі особи можуть бути як методистами дошкільних установ, так і їх керівниками. Керівники дошкільних навчальних закладів повинні мати кваліфікацію, пов'язану з дошкільною освітою, менеджментом, бізнесом та фінансами. Працівники, які здійснюють професійний супровід вихователів, та особи, що відповідають за впровадження програми, зобов'язані мати ступінь спеціаліста дошкільної освіти” [3, с. 32].

З метою окреслення професійної компетентності вихователя Національною асоціацією освіти дітей (NAEYC) та Національною асоціацією спеціалістів дошкільної освіти (NAECS/SDE) у 2009 році було розроблено шість основних вимог: (1) сприяти розвитку та навчанню дитини, (2) будувати позитивні взаємовідносини з сім'єю та громадою, (3) систематично ознайомлюватися з науковою періодикою, (4) працювати з дитиною за принципом розвиваючого навчання, (5) володіти теоретичними знаннями та використовувати їх на практиці, (6) постійно працювати над своїм професійним зростанням.

На підставі узагальнень та результатів досліджень американських педагогів нами виокремлено професійно-педагогічні компетентності

вихователя: педагогічно-методична, інформаційно-комунікаційна,
загальнонаукова та психологічна (таблиця 1).

Таблиця 1

Професійна компетентність американського вихователя

Компетентність вихователя	Характеристика	
Педагогічно-методична	Вихователь володіє предметно-методичними компетентностями під час організації освітнього процесу у дошкільному закладі, вміє цілеспрямовано вдосконалювати їх. Ця компетентність передбачає удосконалення педагогічної майстерності упродовж життя	
Інформаційно-комунікаційна	<p>Вміння вихователя орієнтуватися в потоці інформації, вміння працювати з різними видами інформації, знаходити необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично сприймати, на основі здобутих знань вирішувати інформаційну проблему, пов'язану з професійною діяльністю. Ця компетентність включає: загальну інформаційну, діагностичну та предметно орієнтовану компетентності</p>	<p>Загальна інформаційна компетентність: передбачає уміння: (1) створювати документи, таблиці, малюнки, комп'ютерні презентації, діаграми, графічні об'єкти; (2) використовувати інтернет, організувати телеконференції, користуватися інтерактивними дошками тощо; (3) здійснювати власні електронні розробки.</p> <p>Діагностична: здатність вихователя здійснювати моніторинг, діагностувати, прогнозувати свою та дитячу діяльності.</p> <p>Предметно орієнтована: здатність вихователя використовувати: готові програми дошкільної освіти; демонстраційні програми; психолого-педагогічну літературу; електронні засоби навчання дітей тощо</p>
Загальнонаукова	Здатність вихователя отримувати необхідну інформацію щодо наукових відкриттів, відстежувати нові розробки вчених щодо методів та підходів у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку, прогнозувати можливості їхнього застосування в освітньому процесі дошкільних установ та роботі вихователів, розробляти свої педагогічні новації та доповідати про них на методичних засіданнях та конференціях, володіти теоретичними та методичними знаннями щодо особливостей навчання дітей тощо.	
Психологічна	Вихователь здатний здійснювати особистісно орієнтований підхід в освітньому процесі дошкільного навчального закладу, стимулювати пізнавальний інтерес у дітей, створювати творчу атмосферу під час пізнавальної діяльності, розв'язувати конфлікти у групі, консультувати дітей та їхніх батьків з приводу освіти, толерантно та з повагою ставитися до всіх учасників освітнього процесу (дітей, батьків, колег), формувати довірливі відносини з дітьми, допомагати їм у самоорганізації, визнавати і поважати	

	думки дітей, вміння емоційно контролювати себе тощо
Загально-культурна	Вихователь знає та володіє національною та світовою спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримується принципів толерантності

Із представленої у таблиці зведеної інформації щодо складових професійної компетентності, професійну компетентність американських вихователів можна охарактеризувати як єдність чотирьох складових: когнітивної (педагогічні та спеціальні предметні знання, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток); операційно-технологічної (володіння методами навчання та виховання дітей дошкільного віку, педагогічними технологіями, способами педагогічної взаємодії); особистісної (етичні і соціальні позиції й установки, відповідальність за результати своєї діяльності); індивідуальної (володіння прийомами самореалізації, саморозвитку, готовність до професійного зростання, самоорганізація).

Висновки. Отже, важливу роль у якісній професійній підготовці вихователів відіграє злагоджена робота у системі управління підготовкою кадрів дошкільної освіти, яка забезпечує формування освітньої політики в сфері підготовки педагогічних кадрів, розробку стандартів та вимог до рівня знань студентів педагогічних освітніх установ, формування стандартів професійної компетентності вихователя.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у дослідженні освітньої політики США у сфері професійної підготовки фахівців дошкільної освіти та у дошкільній освіті в цілому.

Література.

1. Бідюк Н. Професійне навчання безробітних у США: теорія і практика: [монографія] / за ред. Н. Г. Ничкало; Наталія Михайлівна Бідюк. – Хмельницький: ХмЦНТЕІ, 2009. – 542 с.

2. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності : [монографія] / Л. П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 180 с.

3. Accreditation Criteria and Procedures of the National Academy of Early Childhood Programs / National Association for the Education of Young Children. – Washington, DC: NAEYC, 1998. – 111 pp.

4. Barnett W. S. Early care and education for children in poverty: Promises, programs, and long-term results / W. S. Barnett, S. S. Boocock. – Albany, NY: State University of New York Press. – 1998. – 11–44. – (Barnett W. S. Long-term effects of early childhood programs on cognitive and school outcomes).

5. Center for Career Development in Early Care and Education. [Електронний ресурс]: “Child Care Licensing: Qualifications and Training for Roles in Child Care Centers and Family Child Care Homes: 2000 Summary Sheet”. – Режим доступу: www.nccic.org/cctopics/cclicensing00.pdf.

6. Howes C. Teacher characteristics and effective teaching in child care: Findings from the National Child Care Staffing study / C. Howes, M. Whitebook, D. Phillips // Creating a Qualified Preschool Teaching Workforce: [Child & Youth Care Forum]. – 1992. – Part I. – № 21. – P. 399–414.

7. Manter M. College Tips for Head Start Staff / Marcia A. Manter. – Professional Development: The Cornerstone for Trust and Empowerment. – Head Start Bulletin № 72. – 2002. – С. 80–83.

8. Skinner B. F. The Technology of Teaching / B. F. Skinner. – Prentice Hall College: Div., 1968. – 208 p.

9. Wise A. Standards in the new millennium: where we are, where we're headed / Arthur Wise, Jane Leibbrand // Journal of Teacher Education. – 2001. – Vol. 52. – № 3. – P. 244–255.

© Мельник Н. І., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Дата подання статті: 3 березня 2012 року